

Anatolie ANDRONACHE,

șef adjunct al Catedrei Științe penale
a Academiei „Ștefan Cel Mare” a MAI, master în drept,

Corneliu BURBULEA,

lector superior al Catedrei Științe penale
a Academiei „Ștefan Cel Mare” a MAI, master în drept

POSSIBILITATEA PARTICIPĂRII MARTORULUI SUB PSEUDONIM ÎN PROCESUL PENAL

În ultimii ani, criminalitatea organizată transnațională s-a dezvoltat. Organizațiile criminale au devenit mult mai puternice și mai bine organizate, fiind implicate din ce în ce mai mult în diferite forme de cooperare. În procesul de investigare și prevenire a criminalității, în special a celei organizate, a devenit important ca martorii să aibă încredere deplină în sistemul judiciar.

Astfel, martorii au nevoie de încredere pentru a putea sprijini autoritățile implicate în procesul de combatere și prevenire a crimei organizate. Ei trebuie să aibă certitudinea că vor fi protejați împotriva acțiunilor de intimidare și hărțuire la care ar putea fi supuși de către organizațiile criminale.

Necesitatea abordării dintr-un alt punct de vedere al martorilor, care de multe ori sunt supuși unor amenințări și intimidări atât la adresa lor cât și a membrilor de familie, făcând imposibilă aducerea vinovaților în fața justiției, a apărut odată cu dezvoltarea fenomenului de criminalitate organizată.

Pe măsură ce societatea a evoluat au apărut probleme noi, iar concepțiile cu privire la drepturile de protecție a martorilor și colaboratorilor justiției au suferit importante corective. A apărut necesitatea de a lua măsuri pentru apărarea acestora din partea statului, în baza unor prezumții că acesta acționează ca exponent și reprezentant al bunei desfășurări a actului de justiție.

S-a ajuns la concluzia că măsurile clasice procedurale de protecție a martorilor nu mai sunt eficiente, fiind necesare noi forme de protecție, adaptate la noile condiții de agresivitate a infractorilor, care să se interpună între martor și infractor și care să facă posibilă folosirea declarațiilor martorului în acuzarea autorilor de infracțiuni. Astfel au apărut noi instrumente de lucru, menite să asigure o protecție sporită a martorilor, cum ar fi audierea sub o pseudonim, utilizarea dispozitivelor ce previn identificarea fizică a martorilor, schimbarea identității, utilizarea video-conferinței, măsuri sporite de protecție și relocarea la alte adrese sau chiar relocarea pe teritoriul altui stat, acordarea anumitor facilități economice și juridice.

Plecând de la internaționalizarea activităților grupurilor de crimă organizată și a rețelelor acestora s-a impus adoptarea unor măsuri regionale și internațio-

nale a forțelor implicate în combaterea acestui flagel. În această direcție protecția martorilor constituie o preocupare a organismelor europene și a statelor Europei, fundamentată pe rolul pe care martorii îl au în desfășurarea procedurilor judiciare, riscul supunerii la intimidări pe care martorii îl au, mai ales în zone de criminalitate ridicată, când apar în proceduri judiciare și nu în ultimul rând necesitatea tragerii la răspundere a inculpaților [1].

Datoria de a depune mărturie implică acum responsabilitatea statelor de a garanta martorilor posibilitatea de a depune mărturie fără a fi supuși vreunui risc din partea vreunei persoane.

Uniunea Europeană s-a arătat de la început interesată în stabilirea unor măsuri de protecție vis-a-vis de martorii și colaboratorii justiției, de victimele-martor și de martorii minori, apreciind că numai adoptând măsuri care să încurajeze martorii să participe la procese pot fi atinse țintele propuse în lupta împotriva criminalității organizate.

Apreciindu-se că toate eforturile depuse pentru combaterea mării criminalități, terorismului și infracțiunilor grave nu ar fi suficient de eficiente fără aportul martorilor și colaboratorilor justiției la această luptă, au fost elaborate o serie de recomandări care să asigure un cadru de siguranță sporit martorilor, fiind stabilite măsuri procedurale și extraprocedurale, care, aplicate, sunt menite să ducă la o mai bună înfăptuire a justiției [2].

Stabilindu-se că nu de puține ori martorii sunt supuși unor forme de amenințare sau intimidare pentru a nu participa la activitățile procedurale care sunt necesare condamnării inculpaților, în mod special în cazuri privind săvârșirea unor crime majore și având la bază obligativitatea statului de a asigura drepturile martorului inclusiv cele referitoare la protecție, a apărut necesitatea înființării unor structuri specializate care să aplice în practică măsurile de protecție a martorilor.

Intimidarea martorilor, directă sau indirectă, poate lua diferite forme, dar ea vizează aproape întotdeauna eliminarea probelor împotriva făptuitorilor în vederea achitării lor din lipsă de probe și, în mod excepțional, furnizarea de probe împotriva făptuitorilor în vederea condamnării lor [5].

Audierea martorului de către judecătorul de instrucție în condiții speciale, prevăzute de art.110 CPP RM, se efectuează dacă există motive temeinice de a considera că viața, integritatea corporală sau libertatea martorului ori a unei rude apropiate a lui sunt în pericol în legătura cu declarațiile pe care acesta le face într-o cauză penală privind o infracțiune gravă, deosebit de gravă sau excepțional de gravă și dacă există mijloacele tehnice respective. În asemenea situație judecătorul de instrucție poate admite ca martorul respectiv să fie audiat fără a fi prezent fizic la locul unde se afla organul de urmărire penală sau în sala în care se desfășoară ședința de judecată, prin intermediul teleconferinței cu circuit închis.

Din sensul prevederii legale menționate rezulta că pentru audierea martorului în asemenea circumstanțe urmează a fi stabilite următoarele condiții strict necesare:

- pericolul asupra vieții, integrității corporale sau a libertății martorului ori a unei rude apropiate a lui sînt în legătură cu declarațiile pe care acesta le face;

- declarațiile martorului urmează a fi date într-o cauza penală privind o infracțiune gravă, deosebit de gravă sau excepțional de gravă;
- existența mijloacelor tehnice respective[4].

Audierea martorului în asemenea condiții se face în baza unei încheieri motivate a judecătorului de instrucție la cererea argumentată a procurorului, a avocatului, a martorului respectiv sau a oricărei persoane interesate.

Cererea înaintată judecătorului de instrucție urmează a fi argumentată și confirmată prin anumite date privitoare la pericolul persistent. Dacă cererea este înaintată judecătorului de instrucție de către avocat, martorul respectiv sau oricare persoană interesată, despre pericolul declarat urmează a fi înștiințate organele respective pentru a lua măsuri de protecție a persoanelor aflate în pericol.

Martorului audiat în condițiile menționate i se permite să comunice o altă informație despre identitatea sa decât cea reală. Informația despre identitatea reală a martorului se verifică în baza documentelor de identitate ale acestuia de către judecătorul de instrucție, care asistă martorul, până la face conexiunea rețelei de televiziune cu circuit închis. Identitatea reală a martorului se consemnează de către judecătorul de instrucție într-un proces-verbal separat care se semnează de către martor și judecătorul de instrucție și se păstrează la sediul instanței respective în plic sigilat, în condiții de maximă siguranță a confidențialității.

Încheierea privind audierea martorului cu aplicarea față de el a măsurilor de protecție nu trebuie să fie făcută public în partea ce cuprinde informații cu privire la persoana protejată deoarece din conținutul acestora persoanele cointeresate pot stabili personalitatea martorului sub pseudonim.

E necesar de asigurat că plicurile sigilate cu actele procesuale ce conțin date cu privire la personalitatea martorilor sub pseudonim la remiterea cauzei în instanța de judecată, sunt primite numai de către judecător sau de către președintele judecătoriei, și se păstrează separat. Accesul la acest pachet de acte nu este permis funcționarilor instanței ce nu au tangență la cauza gestionată. Este rațional ca pachetul de acte ce conțin date personale secretizate să fie păstrat separat de materialele cauzei aflate în gestiune. Aceasta permite prevenirea de conspirării datelor cu privire la martorul sub pseudonim sau distrugerea acestora în momentul studierii materialelor cauzei penale de către inculpat, sau de către alți participanți ai procesului penal care apără interesele inculpatului.

În cazul audierii martorului sub pseudonim, procurorul care conduce sau, după caz, efectuează urmărirea penală va avea grija ca martorul să aibă o legendă, adică să fie pregătit să expună alte date de identitate cât mai apropiate de datele lui reale.

Pentru a evita careva confuzii în timpul audierii, martorului sub pseudonim se recomandă să i se dea o filă ce conține pseudonimul atribuit acestuia, noul tip de semnătură, și recomandările generale de care va ține cont la audiere. Pentru comoditate se recomandă ca datele pe această filă să fie imprimare cu un font mai mare, iar o copie a acesteia să fie pusă la dispoziția judecătorului.

Cu toate că prevederile doctrinei procesuale penale interzice adresarea întrebărilor sugestive, susținem opinia savanților ruși O.N. Tisen, I.V. Tcaciov, care fac o excepție în sensul audierii martorului sub pseudonim. În vederea evitării

confuziei la stabilirea identității acestuia se recomandă ca judecătorul să adreseze următoarea întrebare: „Numele prenumele dvs. este Ivanov Ivan Ivanovici.”[6].

Există pericolul ca persoana sub pseudonim să fie de conspirată în cazul în care persoana dată nu va fi pregătită în mod corespunzător pentru audierea în condiții speciale. E necesar de explicat martorului respectiv că înainte de a oferi răspunsuri la întrebări, poate lua o pauză pentru a înțelege mai bine sensul întrebării și pentru a da posibilitate judecătorului de instrucție să reacționeze la întrebările provocatoare cu privire la tentativele de a stabili identitatea martorului sub protecție.

Martorul poate fi audiat prin intermediul videoconferinței cu circuit închis, cu imaginea și vocea distorsionate, astfel, încât să nu poată fi recunoscut.

La Curtea de Apel Chișinău a fost instalat un sistem de videoconferință care va permite victimelor și martorilor expuși diverselor riscuri să facă declarații prin intermediul unei rețele video-audio dintr-un loc securizat. Sisteme similare de videoconferință au fost instalate și în sediile a trei Procuraturi cu suportul financiar al Ambasadei SUA la Chișinău, acestea acoperind trei zone geografice: Nord, Centru și Sud.

Regulile de audiere ale martorului în aceste condiții sunt cele generale prevăzute de art. art.105, 108, 109. Jurământul este depus de către martor după ce a fost conexasă rețeaua și acest jurământ este anexat ulterior la procesul verbal al ședinței de judecată la care este anexată și declarația martorului. Procesul verbal al ședinței de audiere a martorului, în asemenea condiții și declarațiile acestuia se întocmesc de grefier în sala de ședință unde se afla judecătorul de instrucție, procurorul, partea vătămata, avocatul, bănuitul, învinuitul.

Declarațiile martorului, audiat în condițiile prevăzute de art.110, se înregistrează prin mijloace tehnice video și se consemnează integral în procesul-verbal al ședinței. Casetele video pe care a fost înregistrată declarația martorului, sigilate cu sigiliul instanței, se păstrează în original la instanță împreună cu copia procesului-verbal al declarației.

Declarațiile martorului, audiat în asemenea condiții, pot fi utilizate ca mijloc de probă numai în măsura în care ele sunt confirmate de alte probe. Nici o condamnare nu se poate baza numai sau într-o măsură considerabilă pe declarațiile martorului pe care învinuitul, inculpatul nu a putut să îl confrunte din cauza absentei sau a anonimatului martorului (jurisprudența Curții Europene pentru Drepturile Omului, cazul Birutis și alții contra Lituaniei, 28 martie 2002, § 29).

În condițiile menționate pot fi audiați ca martori și persoanele care acordă informație cu caracter operativ.

O importanță majoră pentru recunoașterea depozițiilor martorului sub pseudonim ca probă admisibilă este faptul respectării principiului contradictorialității în procesul penal. Părțile participante la judecarea cauzei au drepturi egale, fiind investite de legea procesual penală cu posibilități egale pentru susținerea pozițiilor lor. Afectarea acestui drept reprezintă o încălcare a prevederilor legislației procesual-penale.

Bibliografie:

1. Andrian-Augustin Bărascu, *Protecția martorilor instrumente de combatere a mării criminalități*.
2. Adrian-Augustin Bărascu, George Țical, *Managementul protecției martorilor. Curs universitar*, Editura Etna, 2007.
3. Codul de procedură penală a Republicii Moldova.
4. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova Cu privire la practica asigurării controlului judecătoresc de către judecătorul de instrucție în procesul urmăririi penale nr.7 din 04.07.2005.
5. Raportul explicativ al Convenției civile privind corupția. Seria Tratatelor Europene nr. 174.
6. Ткачев И. В., Овчиникова В. И., Комин В. В., Тиссен О. М., «Процессуальный порядок допроса свидетеля в условиях, исключающих визуальное наблюдение», în *Российская юстиция*, nr.5, 2003.